

Midwintertelling watervogels 2019: minder vogels dan recente jaren

De 53^e midwintertelling vond plaats op en rond 12 januari 2019. In het hele land gingen zeker 1900 vogelaars, merendeels vrijwilligers, op pad om watervogels te tellen. De internationale midwintertelling wordt al sinds 1967 georganiseerd. Het doel is om gegevens te verzamelen over aantallen en verspreiding van overwinterende watervogels, zowel in Nederland als elders in Europa, Azië en Afrika.

De winter van 2018/19 was wederom een zeer milde en belandde volgens het KNMI daarmee in de top 10 van zachtste winters ooit. Inmiddels zijn zachte winters meer regel dan uitzondering. Door klimaatverandering wordt de kans op een koude winter statistisch steeds kleiner. In de aanloop naar de telling was december bijzonder zacht. Het nieuwe jaar startte eveneens zacht en nat en dat weertype hield aan tot de telling. Het natte telweekend weerhield sommige tellers ervan om op pad te gaan, zeker omdat ná de telling beter weer was voorspeld. In de week na de telling werd het langzaamaan kouder (en droger) en in het daaropvolgende weekend, toen de tem-

peratuur nog amper boven de nul uitkwam, werd nog een aardig aantal gebieden geteld.

Vijf miljoen en Brandgans het talrijkst

Vanaf 2011 ligt het totaal aantal getelde vogels steeds (dik) boven de 5 miljoen. De telling van 2019 leverde een krappe 5 miljoen op, duidelijk wat minder dan bij de voorgaande tellingen al kan het slechte weer in het telweekend van enige invloed zijn geweest. Nederland levert binnen de internationale midwintertelling stevast een van de grootste landelijke totalen op.

Van 53 soorten werden tijdens de telling meer dan 1000 vogels geteld (tabel 1). Het werd al een tijdje voorspeld en in 2019

*Grote Zaagbekken, ditmaal wat talrijker dan voorgaande winters.
Foto: Cor Fikkert*

gebeurde het: in de top 3 van meest getelde vogels stootte de Brandgans (654.000) de Kolgans (593.000) van de troon. De Smient (571.000) completeert het rijtje. Het aantal Kolganzen was nog kleiner dan in het voorgaande (relatief magere) seizoen en de soort noteerde de laagste waarde in meer dan 20 jaar.

Minder stijgers dan dalers

Bij (slechts) 14 van de 53 soorten was het getelde aantal tenminste 10% groter dan het vijfjarig gemiddelde, bij 18 minstens 10% lager. Ten opzichte van het voorgaande jaar was het aantal stijgers een stuk kleiner en dat van dalers groter. Hieronder worden enkele soorten besproken, ook soorten die de limiet van 1000 exemplaren niet haalden.

Net als vorig jaar was de grootste stijger in 2019 de Zwarte Zee-eend (+67% t.o.v. het vijfjarig gemiddelde, ditmaal 53.200 geteld). In 2017 was deze soort nog de grootste verliezer, wat illustreert hoezeer

*Brandgans, in januari 2019 de talrijkste watervogel. Lauwersmeer, 15 maart 2012.
Foto: Wies Vink*

Tabel 1. Getelde aantallen watervogels in januari 2019 (voorlopige cijfers) in vergelijking met het gemiddelde van de voorgaande vijf midwintertellingen (afgerond). Met groen is aangegeven indien het aantal tenminste 10% hoger is dan het vijfjarig gemiddelde, in zwart wanneer er geen of amper verandering is en in rood indien het aantal tenminste 10% lager is dan het gemiddelde. Weergegeven zijn de soorten met meer dan 1000 exemplaren in januari 2019.

de aantallen jaarlijks kunnen schommelen. Een van de factoren die hierbij een rol spelen is de beschikbaarheid van schelpdieren. Opvallend genoeg scoorde de Grote Zaagbek goed (+44%). Dat komt niet zozeer door hoge aantallen in 2019 (5900), als wel door nóg magerder aantallen in de voorgaande jaren, op 2017 na. Een sturende factor in het aantal Grote Zaagbekken in Nederland is de ijsbedekking in de Oostzee. Deze neemt al meer dan een eeuw af, met een versnelling sinds 1980 (European Environment Agency). Ijsbedekking wordt daardoor steeds minder een belemmering om te overwinteren in de Oostzee. Het ijs in de Oostzee reikte in januari 2019 verder naar het zuiden dan een jaar eerder (Swedish Meteorological and Hydrological Institute), wat de lichte aantalstoename in Nederland zou kunnen verklaren.

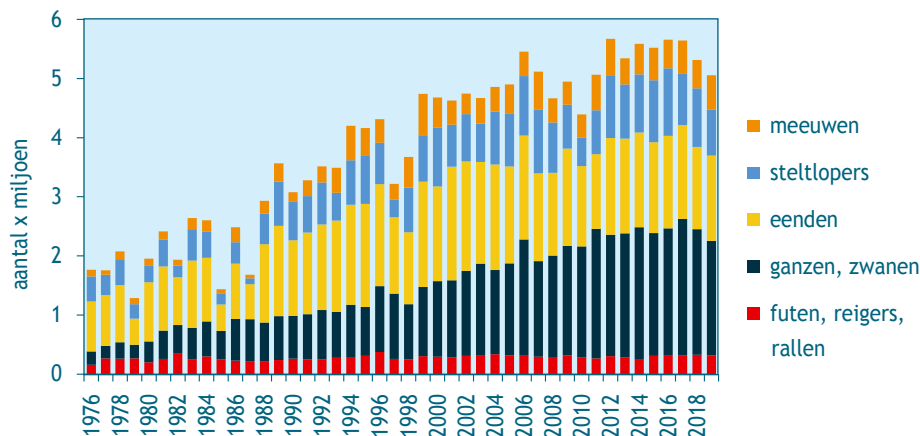
Het aantal Zilvermeeuwen kan van jaar tot jaar sterk fluctueren. In januari 2019 was deze soort de op twee na hoogste stijger (+43%) met vooral flinke aantallen in het Waddengebied, zoals op Ameland (15.500), Schiermonnikoog (11.400) en de Vliehors (7800).

Voor het derde jaar op rij was de Kleine Rietgans in 2019 de grote verliezer (-57%). Deze soort laat ons land steeds vaker links liggen en vertoeft er korter en in kleiner aantal. Het overgrote deel blijft tegenwoordig in Denemarken, waar de vogels zich tegoed doen aan maïsstoppels. De Kievit was de op één na grootste verliezer (-46%), verrassend omdat er tot aan de telling geen sprake was van serieuze vorst. Een deel van de gebieden is echter pas een week na het officiële weekend geteld, toen het aanzienlijk kouder was. Ook de Goudplevier (met -39% de op twee na grootste verliezer) was niet dik gezaaid, maar bij deze soort past dat bij de resultaten van de afgelopen tellingen, die eveneens lager uitkwamen dan het vijfjarig gemiddelde.

Genzen en zwanen

De Rotgans (44.200) kende een karige winter (-25% t.o.v. vijfjarig gemiddelde), net als de al genoemde Kolgans (-23%) en Toendrarietgans (-25%). De Brandgans werd ondanks lichte afname de algemeenste telsoort. Grote Canadese Ganzen (32.100) lieten wederom een recordwaarde

Soort	2019	gem 14-18
Rotgans	44.200	58.600
Grote Canadese Gans	32.100	29.100
Brandgans	654.300	678.500
Kleine Canadese Gans	1.800	1.800
Grauwe Gans	401.000	372.500
Soepgans	6.600	7.900
Kleine Rietgans	1.000	2.400
Toendrarietgans	141.500	189.400
Kolgans	593.500	774.300
Knobbelzwaan	30.500	27.500
Kleine Zwaan	4.100	5.600
Wilde Zwaan	2.500	2.400
Nijlgans	21.200	21.300
Bergeend	37.300	53.600
Slobeend	13.100	13.000
Krakeend	66.600	52.100
Smient	570.600	669.000
Wilde Eend	268.600	309.500
Soepeend	12.700	11.400
Pijlstaart	26.900	25.000
Wintertaling	54.300	57.600
Tafeleend	28.300	20.700
Kuifeend	132.500	132.500
Topper	62.900	78.900
Eider	97.200	84.800
Zwarte Zee-eend	53.200	31.800
Brilduiker	6.000	7.600
Nonnetje	1.800	2.200
Grote Zaagbek	5.900	4.100
Middelste Zaagbek	6.000	6.500
Dodaars	3.600	3.600
Fuut	17.200	15.300
Blauwe Reiger	7.500	7.700
Grote Zilverreiger	6.500	4.700
Aalscholver	41.200	31.200
Waterhoen	16.700	15.900
Meerkoet	225.200	224.800
Scholekster	140.700	155.800
Kluut	1.600	2.300
Kievit	118.700	221.400
Goudplevier	47.200	76.900
Zilverplevier	21.200	23.300
Wulp	124.600	137.800
Rosse Grutto	54.100	60.900
Steenloper	5.200	5.400
Kanoet	39.300	62.800
Drieteenstrandloper	12.400	13.500
Bonte Strandloper	198.400	230.600
Tureluur	12.700	10.000
Kokmeeuw	197.100	198.900
Stormmeeuw	229.400	213.200
Grote Mantelmeeuw	7.300	5.800
Zilvermeeuw	139.300	97.600

Figuur 1. Aantal bij de midwintertelling 1976-2019 getelde vogels, uitgesplitst naar soortgroepen.

optekenen, terwijl Grauwe Gans en Nijlgans vrij stabiel bleven ten opzichte van recente jaren. Het aantal Wilde Zwanen was gemiddeld, maar dat van Kleine Zwaan maakte weer een flinke duikeling (-28%) al was het wel hoger dan in 2018.

Eenden

De Bergeend kende, net als een jaar eerder, een magere midwinter en kwam met 37.300 vogels op de laagste waarde sinds 2010 (-30% t.o.v. het vijfjarig gemiddelde). Het aantal Slobeenden is al jaren aan de hoge kant en 2019 was daarop geen uitzondering. De Krakeend behaalde voor het vijfde achtereenvolgende jaar een recordaantal. Inmiddels worden er landelijk zevenmaal zo veel Krakeenden geteld als rond de eeuwwisseling. Pijlstaarten herstelden zich na twee slechtere jaren. Verrassend en verheugend was het relatief grote aantal Tafeleenden (28.300), bijna een verdubbeling vergeleken met de laatste drie jaar. De Kuifeend kwam precies uit op het vijfjarig gemiddelde terwijl de Wilde Eend verder afnam (-13%) en de laagste waarde sinds de strenge winter van 1987 bereikte.

Nonnetje (-19%) en Brilduiker (-21%) bevinden zich nog steeds in een neergaande spiraal en dat contrasteerde met de (tijdelijke) opleving van de Grote Zaagbek. De sterk schommelende aantallen Toppers eindigden dit jaar in de min (-20%), terwijl de eveneens fluctuerende Eider positief uitkwam (+15%).

Duikers, futen, aalscholvers en reigers

Het aantal Roodkeelduikers was laag (89 ex., -87%). Net als beide voorgaande tellingen waren er erg veel overwinterende Aalscholvers (+32%). De Fuut kende een opleving (+13%) terwijl de Dodaars een baken van stabiliteit bleef en de Kuifduiker een steekje liet vallen (-15%). De Geoorde Fuut haalde het hoge aantal van vorig jaar niet, maar noteerde desondanks met 800 exemplaren een prima midwinteraantal (+14%). De Lepelaar benaderde het recordaantal van voorgaand jaar niet maar zat met 70 vogels nog steeds in de lift (+26%). De Kleine Zilverreiger maakte een pas op de plaats (-15%) terwijl de Grote Zilverreiger (+38%) met 6500 opnieuw een record vestigde. Het aantal Blauwe Reigers kwam redelijk op het vijfjarig gemiddelde uit.

Steltlopers en meeuwen

Vrijwel alle steltlopers zaten (soms ver) onder het vijfjarig gemiddelde, alleen Grutto en Tureluur noteerden getallen in de plus (respectievelijk +116% en +28%). De 790 (IJ)landse Grutto's waren zelfs het hoogste midwinteraantal ooit. Na de opleving vorig jaar zakte de Scholekster weer onder het gemiddelde (-10%). Het aantal van die andere schelpdiereter, de Kanoet, daalde na enkele vette jaren ver onder het gemiddelde (-37%). De wormeters Zilverplevier, Wulp en Rosse Grutto kwamen lager uit dan gemiddeld (ca -10%), maar Bontbekplevier en Kluut zakten met

Ganzen maken ongeveer 40% van alle getelde watervogels uit.

Foto: Harvey van Diek

minimaal een kwart een stuk dieper. Het aantal van 80 Zwarte Ruiters was de laagste waarde in tien jaar.

In tegenstelling tot de steltlopers zaten veel meeuwen (flink) in de plus. Naast Zilvermeeuw haalden ook Grote Mantelmeeuw (+26%) en Stormmeeuw (+8%) positieve cijfers. De Pontische Meeuw blijft in opmars (130 exemplaren, +54%) en ook de Geelpootmeeuw wordt 's winters steeds vaker opgemerkt (50, +81%). Twaalf Grote Burgemeesters zijn zeer noemenswaardig (alleen in 2017 meer).

Iedereen bedankt

Alle tellers worden heel hartelijk bedankt. Veel dank gaat ook uit naar de instituten, terreinbeheerders en provinciale diensten die grote en belangrijke gebieden voor hun rekening namen en de gegevens beschikbaar stelden. We hopen dat iedereen ook in januari 2020 weer meedoet.

Ben je nog geen teller maar ben je wel enthousiast geworden? We verwelkomen je graag als nieuwe teller! De midwintertelling is een eenvoudige watervogeltelling en vindt maar één keer per jaar plaats. Je kunt dicht bij huis blijven (maar het hoeft niet), want juist stads/dorpsvijvers en -wateren zijn interessant! Mensen die mee willen doen, kunnen kijken welke gebieden vacant zijn en deze direct claimen. Kijk op sovon.nl/vacant en kies voor Watervogeltellingen/Midwintertelling. Natuurlijk kun je je ook opgeven bij een van de regiocoördinatoren of de landelijk coördinator. Met Avimap (zowel Android als iOS) wordt het tellen van watervogels nog gemakkelijker: in het veld de telgegevens op de smartphone of tablet invoeren en met één klik doorsturen. Wil je thuis eerst oefenen? Dat kan met onze online watervogelursus. Daar leer je zowel de soorten kennen als aantallen schatten. Neem snel een kijkje op sovon.nl/nl/online-cursussen.

● **Menno Hornman & Erik van Winden**

Dodaars op ijs, in de recente zachte winters geen alledaags gezicht.

Foto: Marcel van Kammen

